

PÄÄTÖS
Nro 83/2016/1
Dnro PSAVI/3085/2014
Annettu julkipanon jälkeen
9.6.2016

ASIA	Kajaanin paperitehtaan ympäristöluvan raukeamisen yhteydessä määrättyjen velvoitteiden kumoaminen, Kajaani
HAKIJA	UPM-Kymmene Oyj Helsinki

SISÄLLYSLUETTELO

ASIA JA SEN VIREILLETULO	3
LUPAVIRANOMAISEN TOIMIVALTA	3
NYKYINEN LUPA JA ASIAN AIKAISEMPI KÄSITTELY	3
SELVITYKSEN PERUSTELUT	4
SELVITYKSEN SISÄLTÖ	5
Selvityksen pohjana käytetyt tutkimukset	5
Vesistön tilan kehitys	5
Veden laadun kehitys	5
Kajaaninjoen sedimenttikerrostuma ja sen vaikutus vesistön kuormitukseen	6
Kalojen haitta-ainepitoisuudet sekä kalasto ja kalastus	7
Kalataloudellisen haitan arviointi	8
Yhteenveto	8
Hakijan näkemys pohjasedimentin aiheuttamasta haitasta	9
ASIAN KÄSITTELY	11
Selvityksen täydennykset	11
Selvityksestä tiedottaminen	12
Lausunnot	12
Muistutukset ja mielipiteet	14
Hakijan vastine	15
Neuvottelu	18
Selvityksestä uudelleen tiedottaminen	18
Muistutukset selvityksen täydennyksestä	18
Hakijan vastine muistutusten täydennyksiin	19
MERKINTÄ	21
ALUEHALLINTOVIRASTON RATKAISU	21
KÄSITTELYRATKAISU	21
Käsittelyratkaisun perustelut	21
LUPARATKAISU JA LUPAMÄÄRÄYKSET	22
RATKAISUN PERUSTELUT	23
VASTAUS YKSILÖITYIHIN VAATIMUKSIIN	26
PÄÄTÖKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO	26
SOVELLETUT SÄÄNNÖKSET	26
KÄSITTELYMAKSU	27
Ratkaisu	27
Perustelut	27
Oikeusohje	27
PÄÄTÖKSESTÄ TIEDOTTAMINEN	27
MUUTOKSENHAKU	29

ASIA JA SEN VIREILLETULO

Pohjois-Suomen ympäristölupavirasto (1.1.2010 alkaen Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ympäristölupavastuualue) on 28.12.2009 antamassaan päätöksessä nro 104/09/2 määrännyt UPM-Kymmene Oyj:lle Kajaanin paperitehtaan toiminnan lopettamista ja sen jälkeisiä toimia koskevat velvoitteet. Päätöksen mukaan UPM on ollut velvollinen jatkamaan vesistö- ja kalataloustarkkailua toistaiseksi. UPM:n velvollisuus maksaa kalatalousmaksua on määrätty olemaan voimassa toistaiseksi.

Korkein hallinto-oikeus on 16.4.2013 antamallaan päätöksellä taltionumero 1338 muuttanut tarkkailua ja kalatalousmaksua koskevia lupamääräyksiä siten, että UPM-Kymmene Oyj:n on esitettävä Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle 30.6.2017 mennessä selvitys jätevesien vaikutusalueen tilasta ja kalastosta, jonka johdosta aluehallintoviraston on päätettävä onko tarkkailun ja kalatalousmaksun jatkamiselle edellytyksiä tai onko tarkkailua muutettava joiltakin osain.

UPM-Kymmene Oyj on 29.10.2014 toimittanut selvityksen aluehallintovirastolle ja esittää, että vesistötarkkailua, kalataloustarkkailua ja kalatalousmaksua koskevat velvoitteet tulee määrätä päättymään viipymättä.

LUPAVIRANOMAISEN TOIMIVALTA

Ympäristönsuojelulain 90 §:n mukaisesti lupaviranomainen voi täsmentää lupamääräystä tai täydentää lupaa mainitun lain 54 §:n mukaisen selvityksen perusteella.

NYKYINEN LUPA JA ASIAN AIKAISEMPI KÄSITTELY

Pohjois-Suomen ympäristölupavirasto on 28.12.2009 antanut päätöksen Kajaanin paperitehtaan toiminnan lopettamiseen liittyvien määräysten vahvistamisesta.

Vaasan hallinto-oikeus on 19.3.2012 antamallaan päätöksellä nro 12/0088/1 hylännyt asiassa tehdyt valitukset.

Korkein hallinto-oikeus on 16.4.2013 antamassaan päätöksessään hyväksynyt osittain UPM-Kymmene Oyj:n valituksen ja muuttanut päätöstä lupamääräysten 4 ja 7 osalta kuulumaan seuraavasti (*muutokset kursivilla*):

"4. Toiminnan jälkeisen ajan ympäristövaikutusten ja ympäristön tilan palautumisen seuraamiseksi luvan saajan on osallistuttava Oulujärven yhteistarkkailuihin. Oulujärven kalataloustarkkailuun on kertaluontaisesti lisättävä eri kalalajien haitta-ainepitoisuuksien kartoittaminen Kajaaninjoen alueelta Kainuun ELY:n hyväksymällä tavalla. Yhteistarkkailujen tulokset on toimitettava vuosiyhteenvedon valmistuttua ELY:lle ja Kajaanin kaupungin ympäristönsuojeluviranomaiselle. Vuosiyhteenvedet

on toimitettava lisäksi Kainuun ELY:lle sekä Oulujärven kalastusalueelle.

UPM-Kymmene Oyj:n on esitettävä Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle selvitys jätevesien vaikutusalueen tilastaja kalastosta 30.6.2017 mennessä. Aluehallintoviraston on selvityksen johdosta päätettävä, aiheutuuko pohjasedimenteistä edelleen sellaista haittaa, että tarkkailun jatkamiseen on edellytyksiä tai onko tarkkailua muutoin muutettava joiltakin osin.

"7. Hakijan on maksettava vuosittain Kainuun ELY:lle kalatalousmaksua seuraavan taulukon mukaisesti:

Vuosi	Kalatalousmaksu, euroa
2010	28000
2011	14000
2012	14000
2013	7000
2014	7000
2015 ja siitä eteenpäin	3500

Maksu on maksettava tammikuun loppuun mennessä ja se on käytettävä kalastolle ja kalastukselle aiheutuvien vahinkojen ehkäisemiseen Kajaanin paperitehtaan jätevesien ja niiden mukana tulleiden kuitupitoisesta kiintoaineesta muodostuneen lietteen vaikutusalueella Kajaaninjoessa, Paltajärvessä ja Paltaselällä. Maksun käytöstä on kuuluttava hankkeen vaikutusalueella toimivia osakaskuntia.

UPM-Kymmene Oyj:n on esitettävä Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle selvitys jätevesien vaikutusalueen tilastaja kalastosta 30.6.2017 mennessä. Aluehallintoviraston on selvityksen johdosta päätettävä, aiheutuuko pohjasedimenteistä edelleen sellaista haittaa, että kalatalousmaksun jatkamiselle on edellytyksiä tai onko määräystä muutoin muutettava joiltakin osin."

SELVITYKSEN PERUSTELUT

Kajaanin tehtaan toiminta on päätynyt vuonna 2008. Tällöin on loppunut myös prosessijätevesien johtaminen Kajaaninjokeen. Toimenpiteet sen jälkeen toteutettiin ympäristölupavirastolla toimitetun suunnitelman mukaan ympäristönäkökohdat huomioon ottaen.

Kajaaninjoen pohjasedimentin kuormitusvaikutukset on selvitetty eikä siitä aiheudu velvoitteen perusteeksi mainittuja vaikutuksia. Lopettamisen jälkeiset vesistövaikutukset ja kalaston tila on selvitetty eikä mitään lakiin perustuvaa perustetta tarkkailuun ole ollut enää moneen vuoteen. Tehtaan jätevesikuormitus on ollut vähäistä, joten vesien tilassa näkyvä muutos ei ole dramaattinen.

SELVITYKSEN SISÄLTÖ

Selvityksen pohjana käytetyt tutkimukset

Oulujärvellä on tehty vesistötarkkailua pitkään teollisuuden ja Kajaanin kaupungin yhteistarkkailuna. Tarkkailun tuloksista nähdään vesistön pitkälti ajalta.

Normaalien vuosittaisten tarkkailujen lisäksi UPM-Kymmene Oyj:n toimeksiannosta tutkittiin vuonna 2010 tehdyssä laajassa tutkimuksessa Kajaaninjoen pohjasedimenttien vaikutusta veden laatuun. Vuonna 2013 tehdyssä vesistötutkimuksessa selvitettiin erityisesti sedimentin mahdollisia vaikutuksia veden laatuun analysoimalla erikseen veden laatua pinnalla ja pohjalla sedimentin välittömässä läheisyydessä.

Oulujärven kalataloudellista tarkkailua on tehty vuodesta 1986 alkaen. Kajaanin tehtaan lopettamislupaan liittyen tarkkailua täydennettiin analysoimalla kalanäytteistä (hauki ja ahven) haitallisia aineita vuonna 2013 Kainuun ELY-keskuksen hyväksymän ohjelman mukaisesti. Lisäksi analysoitiin vielä Nuasjärvestä (vertailualue) otetut kalanäytteet.

Vuonna 2015 UPM Oyj:n toimeksiannosta on tehty selvitys Kajaaninjoen pohjasedimentin aiheuttamasta kalataloudellisesta haitasta ja niiden kompensoimisesta.

Vesistön tilan kehitys

Veden laadun kehitys

Voimalaitosrakentamisella voimakkaasti muutettu Kajaaninjoki laskee Nuasjärvestä Oulujärveen, ja se on osa Sotkamon reittiä. Oulunjärven, Kajaaninjoen ja Paltajärven ekologinen tila on hyvä, samoin yläpuolisen Nuasjärven. Sokajärven ekologinen tila on tyydyttävä, ja sen tilaan vaikuttavat selvästi omalta valuma-alueelta tuleva kuormitus ja sisäinen kuormitus.

Vuoden 2013 tarkkailussa ei todettu merkittäviä välittömiä jätevesien vaikutuksia, vaan vesistön tila oli vakaa. Veden laadun vaihtelu tarkkailualueella on pienentynyt viime vuosina. Kajaaninjoessa ravinnepitoisuuden kasvavat nykyisen jätevesikuormituksen johdosta hieman, mutta pitoisuudet jäävät melko alhaisiksi. Fosforin pitoisuus on noin 15 µg/l ja typen 400–500 µg/l eli enintään lievästi rehevällä tasolla.

Kajaaninjoen, Paltaselän ja Ärjänselän happitilanne on pääosin hyvä. Paltaselän alusvedessä oli lievää happivajetta talvella ja kesällä. Sokajärven happitilanne oli välttävä ja alusvedessä happi oli lopussa ja veden laatu oli muutoinkin huonompi kuin muualla tarkkailualueella.

Paltajärven happitilanne on selvästi parantunut 1980-luvun tilanteesta, ja myös Paltaselän talvinen happitilanne on parantunut pitkällä aikavälillä. Sokajärven happitilanne on jatkunut entisenlaisena, eli alusvedessä syntyy hapettomuutta niin talvella kuin kesälläkin. Paltajärven fosforipitoisuus on laskenut tasolle 20 µg/l ja typpipitoisuus on vakiintunut tasolle

400–500 µg/l. Paltaselän ravinnepitoisuudet ovat pitkällä aikavälillä laskussa ja ravinnetaso on alempi kuin Paltajärvessä, fosfori 15 µg/l ja typpi 400 µg/l.

Fosfori- ja typpipitoisuudet tarkkailualueella Sokajärveä lukuun ottamatta olivat melko alhaiset, lähinnä karuille tai lievästi reheville vesille tyypillisellä tasolla. Klorofyllipitoisuuden perusteella osa Paltaselkää ja Paltajärvi olivat reheviä ja Sokajärvi erittäin rehevä, muun alueen ollessa lievästi rehevää. Kasviplanktonbiomassan mukaan Paltajärven ja Paltaselän ekologinen tila oli hyvä ja Ärjänselän erinomainen. Kasviplanktonlajisto oli tyypillinen hieman rehevöityneille humusvesille, ja sinilevien osuus lajistossa oli melko vähäinen. Kasviplanktonmäärässä ja -lajistossa ei ollut merkittäviä eroja edelliseen tutkimuskertaan, joka oli vuonna 2010.

Vesistön tila on pitkällä aikavälillä kehittynyt myönteisesti. Vesistön happitilanne on parantunut, ravinnetaso on ollut laskussa ja vedenlaadun vaihtelu on tasaantunut.

Kajaaninjoen sedimenttikerrostuma ja sen vaikutus vesistön kuormitukseen

Vuonna 2010 tutkittiin Kajaaninjoen sedimenttikerrostuman laatu laajasti. Tutkimuksen johtopäätöksenä todetaan: ”Tämän ja aikaisempien tutkimusten perusteella sedimentti ei nykyisessä tilassaan aiheuta kuormitusta, joka vaikuttaisi oleellisesti vesistön tilaan tai sen käyttökelpoisuuteen. Jokiympäristön (veden viipymä lyhyt, happitilanne hyvä) ja sedimentin laadun perusteella sedimentistä ei tapahdu sisäistä kuormitusta eli haitta-aineiden tai ravinteiden merkittävä liukenemista veteen.”

Sedimentin mahdollisen sisäisen kuormituksen vaikutuksia selvitettiin vielä kesällä 2013 Kajaaninjoen lisänäytteenotolla. Tällä pyrittiin selvittämään, irtoaako sedimentistä mahdollisesti ravinteita tai muita aineita veteen. Tihisenniemen alapuolisten pisteiden keskiarvojen valossa veden laadussa pinnan ja pohjan välillä oli hyvin pientä eroa siten, että pohjassa arvot olivat korkeammat, esim. typpipitoisuudessa muutama µg/l, kiintoaineessa 0,3 mg/l. Fosforin osalta tätäkään eroa ei todettu. Pisteellä 3 ammoniumtypen pitoisuus oli pohjassa 100 µg/l ja pinnassa 65 µg/l, mutta ero ei ollut todettavissa enää alemmilla paikoilla. Muita merkittäviä eroja tai poikkeavia tuloksia ei todettu. Pintaveden typpipitoisuus Tihisenniemen yläpuolella oli 400 µg/l ja alapuolella 530 µg/l ja fosforipitoisuus vastaavasti 13 µg/l ja 18 µg/l, mikä johtuu alueella johdettavasta jätevesikuormituksesta (Kajaanin kaupungin jätevesikuormitus), joen virtaaman ollessa pieni.

Tuloksista voidaan päätellä, että Kajaaninjoen sedimenttikerrostumasta ei irronnut tutkimushetkellä vesistöä kuormittavia ravinteita tai kiintoainesta. Pinnan ja pohja välillä havaittiin vain pieni vedenlaatuero, jollainen vesistössä yleensäkin vallitsee. Nykyinen jätevesikuormitus nosti ravinnepitoisuuksia paikallisesti.

Kalojen haitta-ainepitoisuudet sekä kalasto ja kalastus

Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston 28.1.2009 antamassa päätöksessä toiminnan lopettamiseen liittyvien määräysten vahvistamisesta, sen määräyksissä on annettu seuraava velvoite (määräys 4):

”Oulujärven kalataloustarkkailuun on kertaluontoisesti lisättävä eri kalalajien haitta-ainepitoisuuksien kartoittaminen Kajaaninjoen alueella Kainuun ELY-keskuksen kanssa sovittavalla tavalla.”

Kainuun ELY:n 9.4.2013 hyväksymän ohjelman mukaisesti kesällä 2013 suoritettiin tutkimus kalojen haitta-ainepitoisuuksista.

Kalojen (hauki ja ahven) haitta-ainepitoisuuksia tutkittiin Kajaaninjoen alaosan alueelta ja vertailualueelta Nuasjärvestä. Kadmiumia ei todettu kaloissa lainkaan ja lyijyä todettiin pieninä pitoisuuksina yhdessä Kajaaninjoen näytteessä.

Nuasjärven haukinäytteissä elohopeaa oli keskimäärin enemmän (0,45 mg/kg) kuin Kajaaninjoen näytteissä (0,31 mg/kg). Suurin pitoisuus oli 0,56 mg/kg, joka on selvästi elintarvikkeille sallittua enimmäispitoisuutta 1,0 mg/kg pienempi. Kajaaninjoen ahvenissa elohopeaa oli keskimäärin enemmän (0,37 mg/kg) kuin Nuasjärven ahvenissa (0,18 mg/kg). Suurin pitoisuus oli 0,44 mg/kg, joten ahvenen enimmäispitoisuus 0,5 mg/kg ei ylittynyt. Ympäristönlautunormi 0,22 mg/kg ylittyi yhdessä Nuasjärven ja neljässä Kajaaninjoen ahvenessa. Tehtyjen analyysien perusteella alueen kalat ovat ravinnoksi kelpollisia.

Koska haukien elohopeapitoisuudet vertailualueella olivat hieman korkeammat kuin Kajaaninjoessa ja ahvenen elohopeapitoisuudet puolestaan Kajaaninjoessa hieman korkeammat kuin vertailualueella, voidaan todeta, että tuloksissa ei ole osoitettavissa merkitsevää eroa Kajaaninjoen ja vertailualueen välillä.

Tutkittujen orgaanisten aineiden (PCB, PAH, terpeenit) pitoisuudet kaloissa jäivät erittäin pieniksi niin Kajaaninjoessa kuin Nuasjärvessäkin. Pitoisuudet olivat menetelmien määrittämisrajoja pienemmät ja PCB:n ja PAH:n osalta pienempiä kuin ravintona käytettävän kalan enimmäispitoisuudet. Terpeeneille ei ole olemassa enimmäispitoisuuksia.

Oulujärven kalataloudellista tarkkailua on tehty vuodesta 1986 alkaen. Raportissa esitetään yhteenveto tarkkailutulosten perusteella Oulujärven Paltaselän osalta, johon Kajaanissa sijaitsevan teollisuuden vaikutukset lähinnä ovat aiemmin kohdistuneet. Tarkkailutulosten mukaan vuonna 2010 Paltaselällä oli noin 900 kotitarvekalastajaa ja 13 ansiokalastajaa. Kokonaissaalis Paltaselällä oli vuonna 2010 noin 120 t, josta kuhaa oli 43 %, haukea 29 % ja ahventa 15 %. Muita merkittäviä saalislajeja olivat muikku, siika ja made. Kokonaissaalis on ollut vuosina 1990–2010 melko vakaa, 103–136 t vuodessa. Etenkin ammattikalastus on keskittynyt kuhan pyyntiin, jonka saalis on kasvanut voimakkaasti 2000-luvulla. Kalastusta eniten haittaavina tekijöinä kalastajat pitivät vesistön säännöstelyä ja pyydysten likaantumista. Paltaselän kalataloudellinen tila on kokonaisuutena pysynyt hyvänä jo pitkään.

Kalataloudellisen haitan arviointi

Selvitysten ja tarkkailutulosten perusteella UPM:n entisen Kajaanin paperitehtaan alapuolelle kertyneen kuitupitoisen sedimentin kalataloudellinen haitta liittyy tällä hetkellä virtakutuisten kalojen mahdollisten kutualueiden peittymiseen. Vaikutusalueella on ennen jätevesikuormitusta ollut sen verran laajat syvän veden (>10 m) alueet, että potentiaalista lisääntymisaluetta on ollut ehkä vain noin puolet tarkastellusta alasta. Tehdyssä selvityksessä vaikutusalueeksi katsottiin 3,4 km² laajuinen alue tehtaan alapuolella, joka alana vastaa ravuille ja ravustukselle aiheutetun haitta-alueen laajuutta.

Kuitupitoisen lietteen alle on voinut jäädä hiekka- ja sorapohjaa, jotka olisivat olleet lähinnä siialle ja muikulle soveltuvaa kutualuetta. Siian osalta menetetyn poikastuoton arvoksi saatiin noin 500 € / vuosi, sillä oletuksella, että syvyyden suhteen (1–10 m vyöhyke) sopiva vyöhyke olisi ollut kokonaan soveltuvaa lisääntymisaluetta. Karkeasti arvioiden tämä ala on noin puolet vaikutusalueen laajuudesta eli 170 ha. Muikun osalta potentiaalinen haitta on mädin korkeampi kuolleisuus pehmeällä lietepohjalla. Koko Oulujärven mittakaavassa suhteellisen pienialaisen vaikutusalueen merkitys järven muikkukannalle on hyvin pieni. Järven muikkukanta on tällä hetkellä vahva ja pieni yksilökoko viittaa ennemmin ylitieheään kantaan. Mahdolliset kutualuemenetykset ovat käytännössä pysyviä, sillä liete-kerros on keskimäärin kahden metrin paksuinen ja nykytiedon perusteella vakaassa tilassa. Haitan arviointia vaikeutti se, että luontaisesta pohjanlaadusta ei löydetty tietoa, joten haittalaskelma perustuu mahdollisen kutualueen esiintymiseen.

Nykyisen kalatalousmaksun perusteena olevalle pyydysten limoittumiselle ei löydetty perusteita, sillä pääasiallisella vaikutusalueella ei ole kuin lähinnä pienimuotoista vapaakalastusta. Lisäksi erillisselvitysten ja tarkkailujen perusteella kuitupitoisesta sedimentistä ei vapaudu ravinteita ja kiintoainetta siinä määrin, että se vaikuttaisi merkittävästi vedenlaatuun ja virkistyskäyttöön. Vaasan hallinto-oikeus ja korkein hallinto-oikeus katsoivat ratkaisussaan myös, että kalasto palautuu ennen kuormitusta vallinneeseen tilaan hitaasti ja jätevesipäästöjen vaikutukset haittaavat siten edelleen kalastoa. Tämän arvion perusteella vaikutusalueen kalasto palautuu tuskin koskaan täysin ennen kuormitusta vallinneeseen tilaan. Nykyinen Oulujärven kalataloustarkkailu, johon UPM on velvoitettu osallistumaan, ei tuota tietoa Kajaaninjoen alaosan kalaston rakenteesta, joten kalaston pitkän aikavälin muutoksia tai mahdollista osittaista palautumista on vaikea tai jopa mahdoton luotettavasti osoittaa.

Yhteenveto

Vuonna 2013 tehdyssä selvityksessä todetaan muun muassa: ”Yhteenvetona voidaan todeta, että vesistön tilanne Kajaanin tehtaan lopettamisen jälkeen on jatkanut myönteistä kehitystä ja vakiintunut. Tämä on ollut odotettavissakin, koska vesi vaihtuu Oulujärvessä kerran vajaassa vuodessa, ja on näin ollen vaihtunut tehtaan kuormituksen loppumisen jälkeen jo viiteen kertaan. Läntisellä Paltaselällä veden viipymä on noin

kuukausi. Pohjasedimenteistäkään ei tutkimusten mukaan aiheudu merkittävää kuormitusta, joka voisi aiheuttaa vaikutuksia veteen tai kalastoon. Näin ollen tehtyjen tutkimusten perusteella ei voida osoittaa enää mitään merkittäviä vaikutuksia Kajaanin tehtaan aikaisemman kuormituksen seurauksena vesistössä tai kalastossa.”

Tehtyjen seurantojen ja selvitysten perusteella voidaan selkeästi todeta, että:

1. Vesistön veden laatu on parantunut jo pitkällä aikavälillä tehtaiden lopettamisen (Kajaani Oy:n sulfiittisellutehdas jo vuonna 1982) ja jätevesien puhdistuksen tehostumisen johdosta. Tilanne on vakiintunut Kajaanin paperitehtaan pysäyttämisen jälkeen (vuonna 2008). Kehitys on luonnollista jo siitäkin syystä, että vesi Oulujärvessä on vaihtunut tähän mennessä (2014) jo noin kuuteen kertaan tehtaan kuormituksen loppumisen jälkeen.

2. Kajaaninjoen pohjasedimentistä ei aiheudu sellaista kuormitusta, joka voisi aiheuttaa vaikutuksia veteen tai kalastoon. Sedimentin fosforipitoisuus on keskimäärin alhaisempi kuin vertailualueen, Nuasjärven sedimentin fosforipitoisuus. Sedimentissä ei ole merkittäviä haitta-ainepitoisuuksia.

3. Kalojen haitta-ainepitoisuudet ovat alhaiset, elohopeapitoisuuksissaan ei ole mainittavaa eroa yläpuoliseen vesistöön verrattuna ja kalat ovat käyttökelpoisia.

Saadut tulokset ovat linjassa niiden päätelmien kanssa, joita on tehty vastaavien paperitehtaiden lopetusten jälkeisistä vaikutuksista ja niiden kestosta muualla Suomessa.

Hakijan näkemys pohjasedimentin aiheuttamasta haitasta

Asiassa on nostettu esiin kysymys Kajaaninjoessa olevan pohjasedimentin aiheuttamista kutualueiden menetyksistä ja niiden korvaamisesta vesialueiden omistajille.

Kajaaninjokeen johdettavista teollisuusjätevesistä kalataloudelle aiheutuvia haittoja on selvitetty viimeksi laajemmin katselmustoimituksessa 1989 - 1990. Kalatalousasiantuntijan selvitykseen sisältyy luettelo haittavaikutuksista. Kutualueiden menetyksiä ei ole kalataloudelle aiheutuneina haittoina mainittu, vaan ensimmäisen kerran kysymyksen kutualueiden menetyksestä on esittänyt muistutuksessaan kalatalousviranomaisen jätevesien johtamisen päätyttyä.

Kajaaninjoen osalta on Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksessä 21.10.1991 määrätty maksettavaksi vesialueiden omistajille rahakorvauksia vuosittain, koska Kajaaninjoki ja Paltajärvi silloisten lupahakemuksen perusteena olevien selvitysten ja suunnitelmien mukaan on katsottu makuhaittojen johdosta kalastuskelvottomaksi. Raputuotannon menetys on määrätty korvattavaksi kertakaikkisena. Kajaaninjoen raputuotannon ja kalastuksen tuoton korvaaminen on siis katsottu perusteiltaan erilaiseksi. Kutualueiden puuttuminen kalastushaittojen luettelosta on joka tapauksessa osoitus siitä, ettei niistä ole katsottu aiheutuvan haittaa

kalakannalle, on syynä sitten joen virtausolosuhteet tai muut ominaispiirteet. Pohjasedimentit on kuitenkin mainittu ja otettu korvaustarkastelussa huomioon. Tuolloin tehdyillä asiantuntijoiden arvioilla on merkittävä painoarvo, koska pohjasedimenttiä ei ole sen jälkeen kertynyt lisää.

Sen jälkeen, kun vesien tilanne on parantunut sellutehtaan 1982 tapahtuneesta sulkemisesta sekä jätevesien puhdistuksen tehostamisesta johtuen, kalataloudelliset menetykset on voitu kompensoida kokonaan kalatalousmaksulla tehtävin kalanistutuksin. Vuodesta 1991 lähtien vuoden 2009 loppuun saakka jätevesien johtamiseen liittyvät ja lupaehtoina määrätty kalataloudelliset korvaukset ja kompensatiot ovat pysyneet samalla tasolla, vaikka jätevesien puhdistusta on tehostettu ja kuormitus on vähentynyt merkittävästi.

Kajaaninjoen pohjassa olevan sedimentin vaikutukset veden tilaan on tutkittu. Tihisenniemen teollisuusalueen ylä- ja alapuolelta otetuissa näytteissä ei ole eroa. Sedimentistä ei liukene ravinteita eikä kiintoainetta haitallisessa määrässä, joten pohjasedimentti ei ole perusteena kalatalousvelvoitteille tai tarkkailuvelvoitteelle.

Tutkimusraportin mukaan perusteita yhteistarkkailuun osallistumiselle ei ole. Pohjasedimentistä ei myöskään aiheudu pyydysten likaantumista, joka on merkittävin kalataloudellinen haitta. Kalaston palautumista ennen kuormitusta vallinneeseen tilaan on vaikea tai mahdoton tällä Oulujärven yhteistarkkailulla osoittaa.

Kysymystä kutualueiden menetyksestä on tarkasteltava ottaen huomioon seuraavat tosiasiat:

- Kajaaninjoki on voimakkaasti muutettu vesimuodostuma
- kalakantaan ovat jätevesien lisäksi vaikuttaneet yli 100 vuoden aikana useat toimenpiteet: koskien perkaukset, patoamiset, uittotoiminta, voimalaitosten rakentaminen, säännöstely sekä kalanistutukset ja kalastus
- siian istutukset alkoivat jo 1938

Tutkimusraportin mukaan oletuksin, että pohja olisi soveltunut kutualueeksi, Kajaaninjoessa olisi ollut syvyyden puolesta siian kutualueeksi soveltuvaa aluetta noin 170 ha, jolloin vuotuisen kalakompensaation arvoksi saataisiin noin 500 euroa. Alue vastaa kooltaan ravustuksen tuoton menetyksestä määrättyjen korvausten perusteena olevaa aluetta.

Muiden kalalajien osalta perustetta ei ole: Kalataloudellisesti merkittävien lajien, kuhan, hauen ja ahvenen, lisääntymiseen pohjasedimentillä ei ole vaikutuksia. Oulujärven mittakaavassa, muikkukannan ollessa vahva ja tiheä ja kannanvaihtelun suurta, ei Kajaaninjoen pienialaisesta lietepohjasta voida arvioida muodostuvan haittaa muikkukannalle. Harjuksen ja taimenen kutualueet ovat todennäköisesti olleet ylempänä koskialueilla, jotka hävisivät koskien perkauksien ja patoamisten johdosta.

Kalataloushaitat on säännöllisin väliajoin arvioitu ja määrätty maksettavaksi vuodesta 1959 alkaen jätevesien johtamisen lupia ja ympäristölupia tarkistettaessa. Kysymys ei ole jätevesien johtamistoimintaan liittyvien vahinkojen korvaamisesta tai uudelleen arvioimisesta, koska jätevesien

johtamistoiminta on päättynyt 2008 ja vahinkojen korvaaminen vesialueiden omistajille tai kompensointi on määrätty ja maksettu täysimääräisesti vuoden 2015 loppuun saakka.

Vielä vuosina 2010 - 2015 on Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätöksen 28.12.2009 mukaisesti maksettu kalatalousmaksua yhteensä 73 500 euroa. Kaiken kaikkiaan kalastuksen tuoton menetyksestä vuoden 1991 jälkeen määrättyjen korvausten ja kalatalousmaksujen määrä on perustunut toteutunutta mittavampaan jätevesikuormitusvaikutukseen, joten myös mahdollinen kutualueiden menetyksestä aiheutunut ja vielä aiheutuva haitta on jo korvattu vesialueiden omistajille täysimääräisesti.

Kaiken kaikkiaan on kiistattomana tosiasiana todettava, että vesialueiden omistajille jätevesien johtamisesta aiheutuneet vahingot ja haitat, olivat ne mitä tahansa, on lainvoimaisesti arvioitu ja ratkaistu sekä maksettu vuoden 2015 loppuun saakka. Paltaniemen-Jormuan osakaskunnan vaatimukset pysyvän haitan korvaamisesta on korkeimman hallinto-oikeuden 16.4.2013 antamalla päätöksellä lainvoimaisesti hylätty.

Nyt on kysymys velvoitetarkkailun jatkamisen ja kalataloushaittojen kompensoinnin perusteista tulevina vuosina ympäristöluvassa tarkoitetun toiminnan päätyttyä ja ympäristöluvan rauettua. Asia on käsitellyssä KHO:n päätöksellään 16.4.2013 lisäämien velvoittavien määräyksien johdosta vireille pantuna hakemusasiassa eikä vireillä olevassa asiassa voida ottaa tutkittavaksi uusia vaatimuksia. Aluehallintoviraston laillinen toimivalta perustuu ympäristönsuojelulain 57 §:ään: Jos jätevesien päästämisestä saattaa aiheutua kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa, ympäristöluvassa on annettava tarpeelliset määräykset kalatalousvelvoitteista tai kalatalousmaksusta. Toiminta on päättynyt, eikä perustetta määräyksen antamiseen ole. Ympäristönsuojelulain 125 §:n mukaan lupaviranomaisen on myöntäessään ympäristöluvan määrättävä toiminnasta johtuvat vesistön pilaantumisesta aiheutuneet vahingot korvattaviksi. Muutoin korvausvaatimukset käsitellään ympäristövahinkolain mukaan.

Tässä kysymys ei ole ympäristöluvan myöntämisestä toiminnalle eikä jätevesien päästämistoimintaan liittyvien määräysten antamisesta. Muutoksenhakuasteet Vaasan hallinto-oikeus ja korkein hallinto-oikeus ovat lainvoimaisesti hylänneet korvausvaatimukset eikä mitään korvausasiaa ole vireillä.

ASIAN KÄSITTELY

Selvityksen täydennykset

Hakija on täydentänyt selvitystään 16. ja 22.12.2014 asianosaistiedoilla sekä 28.9.2015 Kajaanin suljetun paperitehtaan kalataloudellisen haitan arviointi -selvityksellä. Täydennys on tarpeellisilta osin sisällytetty tämän päätöksen kertoelmaosaan.

Selvityksestä tiedottaminen

Aluehallintovirasto on antanut hakemuksen tiedoksi kuuluttamalla Kajaanin kaupungissa 15.1.–16.2.2015. Kuulutuksesta on annettu erikseen kirjeitse tieto niille, joita asia erityisesti koskee. Hakemuskulutus ja hakemusasiakirjat soveltuvien osien on julkaistu aluehallintoviraston Lupa-Tietopalvelussa 15.1.2015. Kuulutuksen julkaisemisesta on ilmoitettu 15.1.2015 Kainuun Sanomissa.

Aluehallintovirasto on pyytänyt hakemuksen johdosta lausunnon Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (jäljempänä ELY-keskus) ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueelta, Lapin ELY-keskuksen kalatalousviranomaiselta, Kajaanin kaupungilta sekä kaupungin ympäristön-suojelu- ja terveydensuojeluviranomaiselta.

Lausunnot

1. Kainuun ELY-keskus, ympäristö ja luonnonvarat

ELY-keskus toteaa, että Kajaanin paperitehtaan alapuolisten vesistöjen tila on parantunut merkittävästi sen jälkeen, kun sulfiittisellun valmistus päättyi 1980-luvulla. Viime vuosina vesistöjen tilaan on vaikuttanut pääasiassa Kajaaninjoen muu pistekuormitus sekä hajakuormitus. Tutkimusten mukaan Kajaaninjoen pohjassa olevan kuitusedimentin vaikutukset veden laatuun ovat vähäisiä. Sedimentin pysyvyydestä pitkällä aikavälillä ei ole täyttä varmuutta. Tästä johtuen tarkkailuvelvoitetta ei tule vielä tässä vaiheessa täysin kumota.

Kainuun ELY-keskus esittää, että UPM-Kymmene Oyj:n nykyinen tarkkailuvelvoite pidetään voimassa vuoden 2017 loppuun saakka, jonka jälkeen lupaviranomainen päättää tarkkailuvelvoitteen jatkosta.

2. Lapin ELY-keskus, kalatalousviranomainen

Lapin ELY-keskus kalatalousviranomaisena katsoo annetun selvityksen perusteella, että vesistön pohjassa olevasta kuitusedimentistä aiheutuva ravinne- tai muu kuormitus on siinä määrin vähäistä, että se ei edellytä kalataloudellisen kompensaation tai tarkkailun jatkamista. Velvoitteet voidaan kumota päätöksen lainvoimavuotta seuraavasta vuodesta alkaen.

Tehtaan alapuoleisen vesistön on aiemmin katsottu pysyvästi menettäneen merkityksensä ravun tuotantoalueena pohjaan laskeutuneen kuitulietteen johdosta, minkä vuoksi ravustuksen tuoton vähentyminen on korvattu vesialueen omistajille (PSVeO 79/91/2). Vastaavalla tavalla haittaa voi edelleen aiheutua kalojen, mm. muikun ja siian kutualueiden liettymisestä. Koska kuormittava toiminta on päättynyt eikä lietteen poistaminen liene ilman haitallisia vedenlaatuvaikutuksia mahdollista, on jäljelle jäävä pysyvä haitta perusteltua korvata vesialueen omistajille.

3. Kajaanin kaupunki

Kajaaninjoen pohjassa oleva sedimentti sisältää paikoin metalleja kuten sinkki, nikkeli, kupari ja elohopea sekä öljy-yhdisteitä. Kesällä 2013 tehdyn lisänäytteenoton tulosten perusteella päätellään, että sedimentistä ei tutkimushetkellä irronnut vesistöä kuormittavia ravinteita tai kiintoainesta.

Selvityksen perusteella sedimentti ei nykyisessä tilassa aiheuttaisi kuormitusta, joka vaikuttaisi oleellisesti vesistön tilaan tai käyttökelpoisuuteen.

Kajaaninjoen sedimentin happamuus (pH) on 4,7–5,9, jolloin metallien (esim. kupari) liukenemista voi tapahtua jonkin verran, mikä voi nostaa veden pitoisuutta.

Ympäristölupapäätöksessä yhtiö on veloitettu jatkamaan nykyistä tarkkailua 30.6.2017 saakka, jonka jälkeen aluehallintovirasto selvitysten perusteella päättää tarkkailun jatkosta. Mitään erityistä syytä kiirehtiä päätöstä ei hakemuksessa esitetyn uuden selvityksen perusteella ole olemassa. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen perusteluihin viitaten lupajaosto esittää, että vesistötarkkailua jatketaan 30.6.2017 saakka, jonka jälkeen riittävien selvitysten perusteella vesistö- ja kalataloustarkkailun jatko tarkastellaan uudelleen.

Koska sedimentin haittavaikutusten ilmeneminen on raportin mukaan riippuvainen olosuhteista, tulee yhtiön jatkaa vesistötarkkailua nimenomaan sedimenttien mahdollisten vaikutusten osalta KHO:n päätöksen 16.4.2013 mukaisesti 30.6.2017 saakka, jolloin tilanne tulee tarkastella uudelleen.

4. Kajaanin kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen

Kajaaninjoen pohjassa oleva sedimentti sisältää paikoin metalleja, kuten sinkki, nikkeli, kupari ja elohopea sekä öljy-yhdisteitä. Kajaaninjoen sedimentin happamuus (pH) on 4,5–5,9, jolloin metallien (esim. kupari) liukenemista voi tapahtua jonkin verran, mikä voi nostaa veden pitoisuutta.

Kesällä 2013 tehdyn lisänäytteenoton tulosten perusteella sedimentti ei nykyisessä tilassa aiheuttaisi kuormitusta, joka vaikuttaisi oleellisesti vesistön tilaan tai käyttökelpoisuuteen. Sedimentin haittavaikutusten ilmeneminen on raportin mukaan kuitenkin riippuvainen olosuhteista, jolloin vaikutukset voivat ilmetä pitkänkin ajan kuluttua toiminnan loppumisesta. Toiminta tehtaalla on loppunut vasta vuonna 2008 eikä tarkkailua tule vielä lopettaa pitkäaikaisvaikutusten seurantaraportin vuoksi.

Ympäristölupapäätöksessä yhtiö on veloitettu jatkamaan nykyistä tarkkailua 30.6.2017 saakka, jonka jälkeen aluehallintovirasto selvitysten perusteella päättää tarkkailun jatkosta. Mitään erityistä syytä kiirehtiä päätöstä ei hakemuksessa esitetyn uuden selvityksen perusteella ole olemassa. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen perusteluihin viitaten lupajaosto esittää, että vesistötarkkailua jatketaan 30.6.2017 saakka, jonka jälkeen riittävien selvitysten perusteella vesi- ja kalataloustarkkailun jatko tarkastellaan uudelleen.

5. Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä / Ympäristöterveydenhuolto

Kajaanin terveydensuojeluviranomaisen tehtäviä hoitava Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän ympäristöterveydenhuolto lausuu seuraavaa: Tehtyjen selvitysten mukaan sedimentoitunut kuituliete sisältää paikoin metalleja (sinkkiä, nikkeliä, kuparia, elohopeaa) sekä öljy-yhdisteitä, joiden arvioidaan olevan lähtöisin pääosin luonnon omista puuperäisistä yhdisteistä. Metallien osalta on arvioitu aiheutuvan vähäistä

kuormitusta vesistöön, mutta ei kuitenkaan kohonnutta terveys- tai ympäristöriskiä. Viimeisimmän selvityksen mukaan sedimentissä ei havaittu merkittäviä haitta-aineiden pitoisuuksia.

Kalojen haitta-ainepitoisuuksia on selvitetty kertaluontoisesti Kajaaninjoen alaosan alueelta ja vertailualueena Nuasjärvestä. Tutkimuksen kohteena olivat kalalajeista hauki ja ahven, joista tutkittiin elohopea, kadmium ja lyijy. Tulokset osoittivat, että Kajaaninjoen ahventen elohopeapitoisuudet olivat hieman korkeammat kuin Nuasjärvestä ja haukien osalta päinvastoin. Asetuksen (EY 1881/2006) mukaisia enimmäispitoisuuksia ei kuitenkaan ylitetty.

Elohopea, kadmium ja lyijy ovat kuitenkin ravintoketjussa rikastuvia raskasmetalleja, joilla on haitallisia terveysvaikutuksia ihmiselle. Mm. elohopea muuttuu hapettomissa olosuhteissa metyylielohopeaksi, joka on erityisen haitallista vesieliöstölle ja ravintoketjun kautta petokaloihin kertyvä.

Vaikka tehtaan toiminnasta aiheutuva jätevesien kuormitus on loppunut, sen pitkäaikainen toiminta kokonaisuudessaan ja vesistöön kertyneen kuitulietteen suuri määrä aiheuttaa jossain määrin kuormitusta Kajaaninjokeen. Lieite sisältää kloorifenoleja, elohopeaa, nikkeliä ja muita raskasmetalleja vaikkakin pieniä määriä (PIMA-asetuksen 214/2007 kynnysarvojen ylityksiä).

Harkittaessa tarkkailuvelvoitteen purkamista, tulee lupaviranomaisen huomioida myös vesistön säännöstelyn vaikutukset Kajaaninjoen virtaamaan ja pinnankorkeuksien vaihteluun.

Lisäksi ympäristöterveydenhuolto muistuttaa, että Kajaaninjoen pohjoisrannalla noin 3 km tehdasalueelta alavirtaan ennen Paltajärveä sijaitsee terveysvalvonnan kohteena oleva pieni yleinen uimaranta (Lukkarinurmi), jonka vedenlaatuun voivat kuitulietteen haitta-aineet aiheuttaa jossain määrin vaikutuksia.

Parkinniemen puutarha Kajaaninjoen suualueella ennen Paltajärveä ottaa kasteluvetensä Kajaaninjoesta. Muita joen läheisyyteen sijoitettavia puutarhoja, jotka saattavat hyödyntää jokivettä kastelussa, on Nissisen puutarha ja Paltaniemen puutarha.

Tehtaan jätevesien mukana vesistöön kulkeutunut kuormitusta aiheuttava kuituliete on edelleenkin Kajaaninjoen pohjassa, jolloin toiminnanharjoittajan vastuu asiasta ei ole poistunut. Tämän vuoksi terveydensuojeluviranomainen katsoo, että UPM-Kymmene Oyj on veloitettava vähintäänkin osallistumaan vesistöalueella tehtävään yhteistarkkailuun.

Muistutukset ja mielipiteet

6. Paltaniemen-Jormuan osakaskunta

Paltaniemen-Jormuan osakaskunta vaatii kalatalousmaksun jatkumista hallinto-oikeuden päätöksen (Dnro 00697/10/5101) mukaisesti. Osakaskunta perustelee maksun jatkumista UPM:n entisen kaatopaikan valumavesillä ja kuitusedimentin kertymisestä Kajaaninjoen pohjaan.

7. xx, Rajala 205–403–1–157

Muistuttajat esittävät vaatimuksissaan, että UPM Kymmene Oyj:lle Kajaanin paperitehtaan toiminnan lopettamisen yhteydessä määrättyjä vesistö- ja kalataloustarkkailua sekä kalatalousmaksua koskevia velvoitteita ei tule kumota. Lisäksi vaaditaan asia tutkittavaksi myös siltä osin, että UPM-Kymmene Oyj:n hakeman velvoitteiden kumoaminen ja Talviväärän kaivosyhtiön purkuputken rakentamislupa eivät saa aiheuttaa ristiriitaa tulevaisuudessa siitä, kenen aiheuttama mahdollinen Kajaaninjoen alapuolisen osan pilaantuminen tulevaisuudessa on.

Perusteluissaan muistuttajat toteavat muun muassa, että hakemuksen selvityksistä poiketen kuitulietteenä muodostunutta sedimenttiä on kertynyt myös joen rannoille ja alue on suurempi kuin hakijan ilmoittama 1,5 km². Hakemuksessa ei ole selvitetty sitä, voiko joen pohjassa oleva kuitujäte yms. haitalliset aineet nousta veden pinnalle tulevaisuudessa joen säännöstelyn ja vaihtelevien virtausten myötä. Muistutuksessa todetaan myös, että Sotkamon mustaliuskealueelta on kulkeutunut vesiä jo usean vuoden ajan Nuasjärven kautta Kajaaninjoen alapuoliseen osaan. Mukana on sulfaattia, sinkkiä ja muita metallipitoisia aineita. Lisäksi rauta on olennainen osa mustaliuskealueella. Kajaaninjoen pohja on osin harmaata kuivakuorisavea ja havaintona rannalla on ollut, että siinä on osin ruskeahko kerros, joka on peräisin raudasta. Hakemuksen selvityksestä ei käy ilmi mitään tietoa raudasta ja sen vaikutuksista, eikä mainintaa löydy myöskään sulfaatista, puhumattakaan joen pohjassa olevasta selluloosasta. Selvitystä pidetään puutteellisena myös pohjaeläinten osalta, joita koskevaa tutkimustulosta ei ole hakemuksessa esitetty.

8. xx, Kallioranta 205–410–12–61, 205–410–12–112 ja 205–410–12–257

Muistuttajat vastustavat velvoitteiden kumoamista ja vaativat, että ympäristön tarkkailua on vielä jatkettava ja kalatalousmaksuvelvoite on pidettävä voimassa. Muistutuksessa todetaan, että muutama vuosi sitten vähävetisenä kesänä järven pohjasta nousi pahanhajuista jätettä, joka ajautui kiinteistöjen rantaan.

9. xx

Kajaaninjoen ja Paltajärven pohjassa 5–10 metrin kerros niin kutsuttua nollakuitua eli sellu- ja paperitehtaan jätettä. Nollakuitua nousee pintaan kuumina kesäpäivinä veden lämmittyä. Pahanhajuiset, harmaan lautat ajautuvat rantaan, hajaantuvat aallokossa, haisevat pahalle ja estävät uimarannan virkistyskäytön. Kalat tuoksuvat ja maistuvat paperitehtaan jätteelle. UPM-Kymmene Oyj on tuomittava ja veloitettava siivoamaan jälkensä. Kajaaninjoki on ruopattava ja puhdistettava nollakuidusta Paltajärvelle saakka. Ympäristöluvan haltija on veloitettava korvaamaan aiheuttamansa vahingot.

Hakijan vastine

Hakemusasiassa on kysymys ainoastaan Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston 28.12.2009 antamassa UPM-Kymmene Oyj:n Kajaanin paperitehtaan toiminnan lopettamista koskevassa päätöksessä nro 104/09/2

määräämiin lupamääräyksiin 4 ja 7 sisältyvien vesistötarkkailu-, kalataloustarkkailu- ja kalatalousmaksuvelvoitteiden kumoamisesta korkeimman hallinto-oikeuden muutoksenhaun johdosta 16.4.2013 antaman päätöksen perusteella.

Perusteena velvoitteiden kumoamiselle hakemukseen on liitetty korkeimman hallinto-oikeuden muuttamissa lupamääräyksissä edellytetyt selvitykset vesistön tilasta, kalastosta, eri kalalajien haitta-aineiden pitoisuuksista, Kajaaninjoen pohjasedimenteistä ja sedimenttien vaikutuksista veden laatuun.

Kajaanin paperitehtaan toiminta ja prosessijätevesien johtaminen Kajaaninjokeen on päättynyt jo 2008. Velvoitteiden jatkuminen yhä edelleen poikkeaa täysin siitä, mitä käytäntö on ollut muilla Suomessa viime aikoina lopetetuilla tehtailla. Kun tehtäväksi vaaditut asiantuntijoiden selvitykset osoittavat, ettei pohjasedimentteihin liitettyjä perusteita velvoitteiden jatkamiseen ole, velvoitteet tulee kumota korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen sisältyvien perustelujen mukaisesti.

Kirjelmissä esitetyt vaatimukset tulee jättää tutkimatta, jos kysymys on samoista vaatimuksista, jotka on esitetty aikaisemmin ja jotka on jätetty tutkimatta tai hylätty tai hyväksytty ympäristölupaviraston 28.12.2009 antamalla päätöksellä ja/tai päätöksen muutoksenhaun yhteydessä Vaasan hallinto-oikeuden 19.3.2012 antamalla tai korkeimman hallinto-oikeuden 16.4.2013 antamalla päätöksellä tai jos vaatimukset on lainvoimaisesti ratkaistu muilla toimivaltaisen viranomaisen päätöksillä tai vaatimukset eivät kuulu tähän vireillä olevaan rajattuun hakemusasiaan.

Tutkimatta tulee näin ollen jättää vaatimus irtoavista kuitulautoista, joista on määrätty ympäristölupaviraston 28.12.2009 antamassa päätöksessä lupamääräyksessä 6 sekä jätevesikorvausvaatimukset, jotka on ratkaistu jo annetuilla päätöksillä.

1. Kainuun ELY-keskus, ympäristö ja luonnonvarat

Pohjasedimentti on peräisin sellun valmistuksen vuonna 1982 tapahtunut päätymistä edeltävältä ajalta ja joka tapauksessa ajalta ennen jäteveden puhdistamon käyttöön ottamista 1985. Kysymys on puusta peräisin olevasta kuitulietteestä. Biologisella jätevedenpuhdistamolla käsiteltyjen paperitehtaan jätevesien johtaminen ei ole kerryttänyt pohjaan lisää sedimenttiä tai "lietettä". Kajaanin paperitehtaan toiminta on päättynyt 2008. Tällöin on päättynyt myös prosessijätevesien johtaminen Kajaaninjokeen. Toimenpiteet sen jälkeen toteutettiin ympäristölupavirastolle toimitetun suunnitelman mukaan ympäristönäkökohdat huomioon ottaen eikä näiden toimenpiteiden vesiä pilaavista vaikutuksista ole kysymys.

Pohjasedimentistä on olemassa myös aiemmin tehtyjä tutkimuksia, ainakin vuosilta 1980, 1986 ja 1990. Päätöksentekoa ei ole mitään perustetta viivyttää. Mikäli vesistön tila muuttuu tämän jälkeen huonompaan suuntaan, uusi tilanne käsitellään lain, muutoksen syiden ja aiheuttamisperiaatteen mukaan. Selvitysten, muiden kokemusten ja pitkän tarkkailuajan perusteella pohjasedimenttien vesistövaikutusten lisääntyminen on epätodennäköistä.

Korkeimman hallinto-oikeuden perustelujen mukaan tuotannon lopettamisen jälkeen on ollut tarpeen seurata lietteen kuormituksesta aiheutuvia pitkäaikaisia vaikutuksia mahdollisten ennalta arvaamattomien vaikutusten havaitsemiseksi. Kun nyt on pitkään tarkkailtu, aluehallintoviraston tulee arvioida, aiheutuuko pohjasedimenteistä sellaista haittaa, että tarkkailua pitää vielä jatkaa. Aluehallintoviraston päätöksenteon tulee perustua asiantuntijalausuntoihin eikä tarkoituksenmukaisuusharkintaan. Mikäli päätös poikkeaa asiantuntijalausunnoista, aluehallintoviraston tulee päätöksessään esittää lailliset perusteet poikkeamiseen. Edelleen aluehallintoviraston tulee perustella, miksi Kajaanissa on lailliset perusteet poiketa muiden viranomaisten muilla Suomen alueilla antamien päätösten linjasta.

2. Lapin ELY-keskus, kalatalousviranomainen

Lausunto puoltaa hakemusta. Velvoitteet tulee kuitenkin kumota 1.1.2016 alkaen eikä muutoksenhaun, pidentyneiden käsittelyaikojen tai muun viiveen tule siirtää ajankohtaa myöhäisemmäksi. Edelleen on huomattava, että kalatalousmaksun perusteena on ollut mittavampi toiminnan aikainen jätevesikuormitusvaikutus verrattuna todellisiin tutkimuksilla selvitettyihin vaikutuksiin kalakantaan. Aiheutuvaa haittaa on korvattu pitkään vuosittain ja haitta on tullut kompensoiduksi. Kajaaninjoki ei ole ollut tarkasteltava ja tarkkailtava vesialue, vaan Paltajärvi ja Paltaselkä.

Pysyvän haitan korvaamisvaatimus on hylätty lainvoimaisesti. Viranomaisen ei ole oikeutettu vaatimuksen esittämiseen. Näin ollen vaatimus tulee jättää tässä yhteydessä esitettynä tutkimatta.

3. Kajaanin kaupunki, kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen sekä sosiaali- ja terveysviranomainen

Kajaaninjoen pohjasedimentistä on tutkittu haitta-aineet ympäristölupaviraston 28.12.2009 antaman päätöksen lupamääräyksen 5 ja ELY-keskuksen hyväksymän suunnitelman mukaisesti. Näin ollen myös raskasmetallien esiintyminen on selvitetty.

Lausunnossa on esitetty että vesistö- ja kalatarkkailua tulee jatkaa 30.6.2017 saakka ja sen jälkeen tulee esittää taas selvityksiä. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös ei määrää jatkamaan tarkkailua vähintään mainittuun päivämäärään saakka. Hakijan näkemyksen mukaan tutkimustulokset osoittavat selkeästi, ettei otaksuttua pohjasedimenttien haittavaikutusta veden laatuun tai kaloihin ole lisäselvitystenkään perusteella olemassa, joten asian viivyttäminen ja uudet selvitykset ovat tarpeettomia.

Hakijaa ei voida velvoittaa välillisesti selvittämään muiden aiheuttaman kuormituksen pilaamisvaikutuksia, oli kysymyksessä sitten Kajaanin kaupunki tai alueelle hyväksyttävä uusi päästötoiminta. Veden laatuun ja kaloihin vaikuttavia eri tekijöitä ei sitä paitsi ole mahdollista erotella tai tutkimukset muuttuvat kohtuuttoman työläiksi.

Hakija viittaa edellä olevaan esitykseen asiantuntijoiden kuulemisesta tässä asiassa, mikäli tutkimuksien johtopäätöksissä nähdään tarkennettavaa tai selkeytettävää.

4. Paltaniemen–Jormuan osakaskunta

Kalatalousmaksuvelvoite tulee kumota 1.1.2016 alkaen eikä muutoksenhaun tai muun viivyttelyn tule siirtää ajankohtaa myöhäisemmäksi. Perusteena on käytäntö muilla Suomessa viime aikoina lopetetuilla tehtailla sekä lisäksi tutkimustulokset, joiden mukaan päättyneestä jätevesikuorimituksesta tai pohjasedimenteistä ei aiheudu kalatalousmaksulla kompensoitavaa vahinkoa kalakannalle. Entisen kaatopaikan vedet kerätään ja käsitellään ympäristölainsäädännön vaatimusten mukaisesti eikä niistä ole kysymys tässä asiassa.

Muut muistutukset ja mielipiteet

Kuitulautoista ei ole viime vuosina tullut ilmoituksia, vaikka vastaava velvoite, kuin lopettamista koskevan päätöksen lupamääräyksessä 6, on sisällynyt kaikkiin tehtaan lupapäätöksiin. Poikkeuksena oli, kuten on useaan kertaan todettu, uppopuiden nostoprojekti 2001–2003, jolloin joen pohjaan koskettaessa lauttoja nousi pintaan ja ne poistettiin.

Vaatimusten osalta viitataan siihen, mitä edellä on asian käsittelystä todettu.

Neuvottelu

Asiassa on 16.6.2015 pidetty hakijan, lupa- ja valvontaviranomaisen välinen neuvottelu, jossa muun muassa todettiin, että hakijan tulee esittää selvityksen täydennyksenä arvio Kajaaninjoen kuitusedimenttikerroksen aiheuttamasta kutualuemenetyksestä ja siitä yksityiselle ja mahdollisesti yleiselle edulle aiheutuvan haitan suuruudesta. Neuvottelupöytäkirja on liitetty asiakirjoihin.

Selvityksestä uudelleen tiedottaminen

Selvitystä on täydennetty 28.9.2015 suljetun paperitehtaan kalataloudellisen haitan arvioinnilla.

Aluehallintovirasto on pyytänyt täydennyksestä lausunnon Kainuun ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueelta, Lapin ELY-keskuksen kalatalousviranomaiselta, Kajaanin kaupungilta ja sen ympäristönsuojelu- ja terveydensuojeluviranomaisilta. Aluehallintovirasto on lisäksi varannut muistutuksen tehneille asianosaisille tilaisuuden täydentää muistutustaan selvityksen täydennyksen johdosta.

Muistutukset selvityksen täydennyksestä

1. Paltaniemen-Jormuan osakaskunta

Paltaniemen-Jormuan osakaskunta vaatii, että UPM veloitetaan jatkaamaan kalatalousmaksun maksamista hallinto-oikeuden päätöksen (Dnro 006971/10/5101) mukaisesti. Osakaskunta perustelee maksun jatkamista UPM:n entisen kaatopaikan valumavesillä ja kuitusedimentin kertymisestä Kajaaninjoen pohjaan. Kajaaninjoen muutoksen ovat aiheuttaneet kohtuutonta haittaa kalataloudelle ja ravustukselle muun muassa kutupaikkojen tuhoutumisen vuoksi.

2. xx, Rajala 205–403–1–157

Muistuttajat vaativat, ettei hakijalle tule myöntää Kajaanin paperitehtaan ympäristöluvan raukeamisen yhteydessä määrättyjen velvoitteiden kumoamista. Kajaaninjoki on kartoitettava uudelleen haittavaikutusten ja mahdollisten tulevaisuudessa ennalta arvaamattomien vahinkojen tai haittojen osalta ja velvoitteiden kumoamista ei tule myöntää ennen kuin Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on päättänyt, aiheutuuko Kajaaninjoen pohjasedimenteistä edelleen sellaista haittaa, että tarkkailua on jatkettava tai onko tarkkailua muutoin muutettava joiltakin osin UPM-Kymmene kalatalousmaksun jatkamiselle Oyj:n osalta.

Muistuttajat viittaavat aiemmassa muistutuksessa esitettyihin perusteluihin muun muassa alueelle tulevan uuden kuormituksen mahdollisten vaikutusten osalta.

Hakijan vastine muistutusten täydennyksiin

Lisämuistutuksissa esitetyn osalta hakija viittaa siihen, mitä aluehallintovirastolle toimitetuissa 9.4.2015 ja 23.9.2015 päivätyissä kirjelmissä on esitetty. Hakija esittää vastineen liitteissä vuoden 2014 Oulujärven vesistöalueen yhteistarkkailutulokset sekä kaatopaikkavesien vaikutuksista Kajaaninjoen veden tilaan viitaten Parkinmäen jätehuoltoalueen tarkkailuraportin vuodelta 2014. Hakija kuitenkin huomauttaa, ettei tässä asiassa ole miltään osin kysymys kaatopaikka-alueista tai niiden ympäristövaikutuksista. Huoli uuden alueelle tulevan kuormituksen haitallisesta vaikutuksesta veden tilaan on epäilemättä aiheellinen, mutta ei ole peruste määrätä hakijaa jatkamaan lopetetun toiminnan vaikutusten tarkkailua.

Kaatopaikkavesien johtamisesta, Kajaaninjoen vedenlaadusta ja kaatopaikan suotovesikuormituksen merkityksestä siihen hakija toteaa seuraavaa:

Täyttöalue on poistettu käytöstä 31.10.2007 ja kaatopaikan päälle on rakennettu asianmukaiset kaasunkeräys-, tiivistys-, salaojitus- ja kasvukerrokset. Samalle Parkinmäen alueella rakennettu uusi jätehuoltoalue siirtyi Kuusakoski Oy:n hallintaan 1.7.2011 alkaen ja jatkaa toimintaansa Kuusakoski Oy:n jätehuoltoasemana. Kuusakoski Oy:llä on toimintaansa varten Pohjois-Suomen aluehallintoviraston 3.2.2012 antama ympäristölupa nro 8/12/1.

Käytössä olevan Kuusakosken jätehuoltoalueen suodosvedet sekä UPM:n suljetun kaatopaikan suodosvedet käsitellään yhteisessä puhdistamossa, missä vedet johdetaan ensin kallioon louhittuun ilmastusaltaaseen (noin 500 m³). Ilmastusaltaasta vedet johdetaan katettuun noin 120 m³ suuruiseen laskeutusaltaaseen. Selkeytyksen jälkeen vedet johdetaan mittapatokaivon kautta purkuojaan ja siitä edelleen Kajaaninjokeen. Vesiä tarkkaillaan hyväksytyn tarkkailuohjelman mukaisesti.

Alla olevassa taulukossa on koosteena vuoden 2014 velvoitetarkkailuun perustuvia analyysituloksia Kajaaninjoesta, Paltajärvestä ja Oulujärven eri osa-alueilta 1 metrin syvyydeltä:

	Kok.P, µg/l	Kok.N, µg/l
Huhtikuu		
Kajaaninjoki yläp.	14	420
Kajaaninjoki telakka	14	520
Paltajärvi	14	430
Länt. Paltaselkä (II)	13	427
It. Ärjänselkä (III)	11	380
Heinäkuu		
Kajaaninjoki yläp.	20	400
Kajaaninjoki telakka	21	590
Paltajärvi	21	410
Länt. Paltaselkä (II)	20	340
It. Ärjänselkä (III)	17	340

Kajaaninjoen yläpuolisella jokiosuudella virtaama oli keskimäärin 95 m³/s. Fosforin ja typen suhteen veden laatu on karun ja lievästi rehevän välillä.

Parkinmäen jätehuoltoalueen tarkkailuraportin yhteenvedon mukaan puhdistettujen suotovesien vuoden 2014 keskivirtaama vesistöön oli 0,72 l/s (62m³/vrk). Suotovesien kuormitus vesistöön oli keskimäärin 0,01 kg/vrk fosforia, 1,5 kg/vrk typpeä, 5,6 kg/vrk happea kuluttavaa ainesta (COD_{Cr}) ja 1,6 kg/vrk kiintoainetta. Kuusakoski Oy:n ympäristöluvan mukaan puhdistamolta lähtevä kuormitus ei saa ylittää vuosikeskiarvoina laskettuna seuraavia päästöarvoja: kokonaisfosfori 0,5 kg/vrk ja kemiallinen hapenkulutus (COD) 50 kg/vrk.

Tarkasteltaessa UPM:n suljetun kaatopaikan kuormitusta on muistettava, että luonnontilaisenakin tuolta alueelta tulisi suurin piirtein sama määrä vettä ja vesi sisältäisi luonnostaan jonkin verran muun muassa fosfori- ja typpi- sekä COD_{Cr}-kuormitusta. Lisäksi osa kuormituksesta on Kuusakoski Oy:n jätehuoltotoiminnasta alueella peräisin. Koska luonnonhuuhtouman ja Kuusakoski Oy:n osuuden arvioimiseksi ei ole riittävää tietoa, tarkastellaan seuraavassa koko Parkinmäen jätehuoltoalueelta tulevan kuormituksen merkitystä Kajaaninjoen tilan kannalta.

Keskivirtaamalla laskettuna ja käyttäen huhtikuun jokiveden kokonaisfosforipitoisuutta, joessa virtasi keskimäärin 115 kg fosforia vuorokaudessa. Kaatopaikan puhdistetut vedet toivat jokeen keskimäärin 10 g fosforia vuorokaudessa, eli kaatopaikalta tulevan fosforin osuus oli 0,009 % joessa virtaavasta fosforimäärästä. Laskennallisesti jokiveden fosforipitoisuus nousi Parkinmäen kaatopaikkavesien ansiosta tasolta 14 µg/l tasolle 14,001 µg/l.

Vastaavasti keskivirtaamalla laskettuna ja käyttäen huhtikuun jokiveden typpipitoisuutta, joessa virtasi keskimäärin 3 450 kg typpeä vuorokaudessa. Kaatopaikan puhdistetut vedet toivat jokeen keskimäärin 1,5 kg typpeä vuorokaudessa, eli kaatopaikalta tulevan typen osuus oli 0,04 % joessa virtaavasta typpimäärästä. Laskennallisesti jokiveden typpipitoisuus nousi Parkinmäen kaatopaikkavesien ansiosta tasolta 420 µg/l tasolle 420,2 µg/l.

Samalle vesistöosuudelle kohdistuva Kajaanin kaupungin puhdistetun jäteveden aiheuttama laskennallinen ravinnekuormitus aiheuttaa vuositasolla 0,2–0,3 µg/l fosforilisäyksen ja 33–43 µg/l typpilisäyksen. Tämä on

150–300 kertainen em. Parkinmäen alueelta tulevaan kokonaiskuormitukseen. Lisäksi alueelle kohdistuu hajakuormitusta. Näistä kuormituksista huolimatta Paltajärven veden ravinnepitoisuus ei juuri lisäännä joen yläosaan verrattuna. Johtopäätöksenä voidaan perustellusti todeta, että Parkinmäen kaatopaikkavesien kuormituksen merkitys joen tilan kannalta on olematon.

MERKINTÄ

Aluehallintovirastolla on ollut asiaa ratkaistaessa käytettävissä seuraavat Oulujärven vesistö- ja kalataloustarkkailua koskevat raportit:

- Fortum Power and Heat Oy, UPM-Kymmene Oyj, Kajaanin kaupunki, Paltamon kunta & LUKE/Kainuun kalantutkimus; Oulujärven kalataloustarkkailu v. 2014, päivätty 4.3.2015
- Fortum Power and Heat Oy, UPM-Kymmene Oyj, Kajaanin kaupunki, Paltamon kunta, Vapo Oy, Paltamon kunta & LUKE/Kainuun kalantutkimus; Oulujärven kalataloustarkkailu v. 2015, päivätty 4.5.2016
- UPM Kymmene Oyj, Kajaanin Vesi, Kainuun Voima Oy, Luonnonvarakeskus, Paltamon ja Puolangan kunnat; Oulujärven vesistöalueen yhteistarkkailu v. 2015, Oulujärven ympäristö, päivätty 2.5.2016

ALUEHALLINTOVIRASTON RATKAISU

KÄSITTELYRATKAISU

1. Aluehallintovirasto jättää tutkimatta vaatimukset, jotka koskevat Parkinmäen kaatopaikasta aiheutuvia päästöjä ja niiden vaikutuksia Kajaaninjoessa ja Oulujärvessä.
2. Aluehallintovirasto jättää tutkimatta vaatimukset, jotka koskevat Kajaaninjoen pohjan ruoppaamista sinne laskeutuneesta kuidusta ja pintaan nousseiden kuitulaattojen poistamista sekä haittojen korvaamista koskevat vaatimukset.

Käsittelyratkaisun perustelut

1. Kajaanin tehtaiden kaatopaikka on toiminut paperitehtaasta erillisellä Parkinmäen alueella, jonka toimintaa on käsitelty paperitehtaan toiminnasta erillisessä ympäristölupaprosessissa. Tässä asiassa on kyse Kajaanin paperitehtaan sulkemisen jälkeisten tarkkailuvelvoitteiden ja kalatalousmaksun jatkamisesta siten, kuin korkein hallinto-oikeus on antamallaan päätöksellä hakijaa velvoittanut selvittämään. Asiassa ei voida tutkia toisen lupavelvollisen toimintaan liittyviä seikkoja, vaikka toiminnanharjoittaja on sama.

Jätteiden käsittely- ja kaatopaikkatoimintaa harjoittaa nykyisin Parkinmäen alueella Kuusakoski Oy. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on

3.2.2012 antamallaan päätöksellä nro 8/12/1 myöntänyt toiminnalle ympäristöluvan. Päätöksessä on annettu ohjaus ennakoimattoman vahingon varalle.

2. Kajaanin paperitehtaan toiminnan lopettamista koskevassa ympäristölupa-asiassa on lainvoimaisesti ratkaistu mahdollisesti pintaan nousevien kuitulauttojen poistamista koskeva velvollisuus ja annettu asiaa koskeva lupamääräys.

Samassa päätöksessä on käsittelyratkaisuna jätetty tutkimatta vaatimukset kuitulietteen poistamisesta Kajaaninjoen pohjasta. Mainitun käsittelyratkaisun perustelut kuuluvat seuraavasti:

"Pohjois-Suomen vesioikeus on 21.10.1991 antamallaan päätöksellä nro 79/91/2 lainvoimaisesti ratkaissut Kajaaninjokeen johdetun kuitupitoisen kiintoaineen poistamista koskevan asian. Pohjois-Suomen vesioikeus on 18.12.1972 antamallaan päätöksellä nro 101/72/1 määrännyt Kajaani Oy:n maksamaan kertakaikkiset korvaukset jätevesien aiheuttamista rantatilojen arvon alenemisesta ja karjan juomaveden saannin estymisestä tai vaikeutumisesta. Asiassa ei ole tullut esiin sellaisia uusia tietoja, joiden perusteella näitä asioita olisi tarpeen uudelleen tässä yhteydessä tutkia. Uppopuista aiheutuvien vahinkojen korvaamista koskevat vaatimukset jätetään tutkimatta, koska tässä asiassa ei ole kysymys uiton toimittamisesta tai siitä johtuvista vahingoista."

Tässä asiassa on kyse Kajaanin paperitehtaan sulkemisen jälkeisten tarkkailuvelvoitteiden ja kalatalousmaksun jatkamisesta siten, kuin korkein hallinto-oikeus on antamallaan päätöksellä hakijaa velvoittanut selvittämään. Asiassa ei ole tullut esiin sellaisia uusia tietoja, joiden perusteella näitä asioista tässä yhteydessä tarve uudelleen tutkia.

LUPARATKAISU JA LUPAMÄÄRÄYKSET

Aluehallintovirasto muuttaa UPM-Kymmene Oyj:n Kajaanin paperitehtaan toiminnan lopettamiseen liittyvää Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston 28.12.2009 myöntämää päätöstä nro 104/09/2, sellaisena kuin se on korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä taltionumero 1338 muutettu, kumoamalla lupamääräykset 4 ja 7 ja antamalla uudet lupamääräykset 4a ja 7a.

Luvan saaja velvoitetaan maksamaan jäljempää ilmenevät korvaukset vesialueen omistajille kalataloudellisen tuoton alenemisesta.

Muilta osin asiassa on noudatettava lainvoimaista ympäristölupapäätöstä nro 104/09/2.

Uudet lupamääräykset

4a. Luvansaajan on osallistuttava yhteistarkkailuna suoritettavaan Oulujärven vesistö- ja kalataloustarkkailuun vuoden 2016 loppuun saakka. Yhteistarkkailujen tulokset on toimitettava vuosiyhteenvedon valmistuttua Kainuun ELY:lle ympäristönsuojeluviranomaisena, La-

pin ELY:lle kalatalousviranomaisena sekä Kajaanin kaupungin ympäristönsuojeluviranomaiselle. Vuosiyhteenvedet on toimitettava lisäksi Oulujärven kalastusalueelle.

Tämän jälkeen tarkkailua on jatkettava kolmen vuoden välein suoritettavalla Kajaaninjoen ahvenen elohopeapitoisuuksien seurannalla Kainuun ELY-keskuksen hyväksymällä tavalla.

Kainuun ELY-keskus voi aikaisintaan kahden tarkkailukierroksen jälkeen lopettaa ahventen elohopeapitoisuuden seurantavelvoitteen, jos tarkkailulla on osoitettu, ettei elohopeapitoisuudet ole nousmassa Kajaaninjoen ahvenissa verrattuna yläpuolisen alueen ahveeniin.

- 7a. Luvan saajan on maksettava kertakaikkisena korvauksena kutualueiden pysyvästä menetyksestä johtuvasta kalataloudellisen tuoton menetyksestä Paltaniemen-Jormuan osakaskunnalle (205-876-1-2) 8 820 euroa ja Kajaanin kaupungille (205-7-9909-1) 1 380 euroa.

Korvaus on maksettava tammikuun 2017 loppuun mennessä (eräpäivä). Eräpäivän jälkeiseltä ajalta korvauksille on maksettava viivästyskorkoa, joka on korkolain 12 §:ssä tarkoitettu viitekorko lisättynä seitsemällä prosenttiyksiköllä.

RATKAISUN PERUSTELUT

Korkein hallinto-oikeus on 16.4.2013 antamassaan päätöksessään hyväksynyt osittain UPM-Kymmene Oyj:n valituksen ja muuttanut lisännyt paperitehtaan toiminnan lopettamista koskevan ympäristölupapäätöksen lupamääräyksiin 4 ja 7 seuraavat kappaleet:

"4. ..

UPM-Kymmene Oyj:n on esitettävä Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle selvitys jätevesien vaikutusalueen tilasta ja kalastosta 30.6.2017 mennessä. Aluehallintoviraston on selvityksen johdosta päätettävä, aiheutuuko pohjasedimenteistä edelleen sellaista haittaa, että tarkkailun jatkamiseen on edellytyksiä tai onko tarkkailua muutoin muutettava joiltakin osin.

"7. ...

UPM-Kymmene Oyj:n on esitettävä Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle selvitys jätevesien vaikutusalueen tilasta ja kalastosta 30.6.2017 mennessä. Aluehallintoviraston on selvityksen johdosta päätettävä, aiheutuuko pohjasedimenteistä edelleen sellaista haittaa, että kalatalousmaksun jatkamiselle on edellytyksiä tai onko määräystä muutoin muutettava joiltakin osin."

UPM-Kymmene Oyj on toimittanut selvityksen aluehallintovirastoon 29.10.2014. Selvitystä on myöhemmin täydennetty vuoden 2014 yhteis-tarkkailuraportilla ja tarkemmalla arviolla kalastolle ja kalataloudelle aiheutuvista haitoista. Selvitys on toimitettu lähes kolme vuotta aiemmin, kuin korkeimman hallinto-oikeuden asettama määräaika.

Asian ratkaisujankoha

Selvityksessä on esitettyä yhteenveto vaikutustarkkailusta, määräyksen mukainen kalojen haitta-ainepitoisuuksien kertaluontoisen kartoituksen tulokset ja arvio kutualuemenetyksistä Kajaaninjoen alueella. Aluehallintovirastolla on lisäksi ollut käytettävissä Oulujärven kalataloustarkkailun tulokset vuosilta 2014 ja 2015 sekä vesistötarkkailun tulokset vuodelta 2015.

Selvitykseen sisältyvän aineiston mukaan tehtaan päästöt ovat pienentyneet nopeasti toiminnan loppumisen jälkeen. Välittömiä jätevesien vaikutuksia ei ole tarkkailussa havaittavissa ja veden laadun vaihtelu on pienentynyt. Alapuolisen vesistön tila on pitkällä aikavälillä tarkastellen kehittynyt myönteisesti. Kaloissa ei ole kalataloustarkkailun mukaan havaittu makuvirheitä, eikä havaittu saalismäärien vaihtelu tai pyydysten liioittuminen johdu suljetun paperitehtaan vaikutuksista.

Näin ollen asian ratkaisemisessa ei ole tarpeen odottaa esimerkiksi Oulujoen vesistöalueen yhteistarkkailuun kuuluvien vesistö- ja kalataloustarkkailun tuloksia vuodelta 2016, jotka olisivat olleet saatavissa korkeimman hallinto-oikeuden asettaman määräajan puiteissa.

Vesistö- ja kalataloustarkkailuvelvoitteiden poistaminen

Oulujoen-lijoen vesienhoitosuunnitelmassa vuosille 2016–2021 voimakkaasti muutetun Kajaaninjoen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan on luokiteltu hyväksi. Samoin sekä Oulujärven että Kajaaninjoen ekologinen tila on luokiteltu hyväksi, ja Sokajärven tyydyttäväksi.

Tehtaan lopettamisen jälkeen Kajaaninjoen pohjassa olevan sedimentin kuormittava vaikutus on kohdistunut lähinnä Kajaaninjoen alaosaan sekä Oulujärven Paltaselkään. Hakemuksen ja vesistötarkkailuista saatujen tietojen perusteella vaikutukset vedenlaatuun ovat pienentyneet siinä määrin, että vesistötarkkailuvelvoite voidaan poistaa.

Sedimenttitutkimuksen mukaan haitta-aineiden pitoisuudet sedimentissä ovat pääosin pieniä. Sedimentin pilaantuneisuuden arviointiin ei ole käytettävissä vertailuarvoja, mutta vertailtaessa sedimentin haitta-aineiden pitoisuuksia valtioneuvoston maaperän pilaantuneisuuden ja puhdistustarpeen arvioinnista annetun asetuksen 214/2007 ja sedimentin ruoppaus- ja läjitysohjeen (Ympäristöhallinnon ohjeita 1/2015) ohjearvoihin ja pitoisuustasoihin todetaan, että tehtaan alapuoleisen Kajaaninjoen sedimentin pitoisuudet ovat paikoitellen koholla sinkin, kuparin, elohopean ja nikkelin sekä öljyhiilivetyjen osalta. Sedimentissä olevan haitta-aineen kokonaispitoisuus ei ole sama asia kuin biosaatavassa muodossa oleva, ympäristövaikutuksia aiheuttava haitta-ainepitoisuus. Yksittäisen haitta-aineen biosaatavuus riippuu sedimentin ja haitta-aineen pidätys- ja pidätysominaisuuksista, joka epäorgaanisten yhdisteiden kuten metallien kohdalla riippuu oleellisesti hapetus-pelkistysolosuhteista, pH:sta ja niiden muutoksista.

Sedimentissä sitoutuneena olevan elohopean biosaatavuus lisääntyy pelkistävien bakteereiden muuttaessa elohopeametallia metyylielohopeaksi. Vuoden 2010 selvityksessä sedimentin elohopeapitoisuus vaihteli välillä 0,044–3,2 mg/kg ja toisin kuin luvanhaltija esittää, ei nyt esitetyn

selvityksen perusteella ole huomattavasti vähentynyt vuodesta 1980, jolloin mitatut pitoisuudet vaihtelivat välillä 0,02–2,61 mg/kg. Ottaen huomioon sedimentissä oleva elohopean määrä, sedimentin pH, biologien hapenkulutus ja vaihtelevat lämpötilat, voidaan sedimentistä katsoa aiheutuvan edelleen elohopeakuormitusta Kajaaninjokeen.

Elohopeakuormitus ilmenee osittain myös ahvenella ja hauella suoritetussa kalojen haitta-aineiden pitoisuuksia koskevassa selvityksessä, jonka mukaan vesiympäristölle vaarallisista ja haitallisista aineista asetetun valtioneuvoston asetuksen liitteen 1 C mukainen elohopean ympäristölaatu normi (Nuasjärvi 0,22 mg/kg ja Kajaaninjoki 0,20 mg/kg) ylittyi Kajaaninjoessa neljässä ahvenessa viidestä ja vertailualueella Nuasjärvessä yhdessä ahvenessa viidestä. Prosentuaalisesti Kajaaninjoen ahventen elohopeapitoisuudet olivat noin 50 % Nuasjärven ahvenia korkeammat. Tiettyjen elintarvikkeissa olevien vierasaineiden enimmäismääristä asetetun Euroopan komission asetuksen 1881/2006 elohopeapitoisuudet eivät kuitenkaan ylittyneet kummassakaan mitatussa kalalajissa. Selvityksen johtopäätöksissä todettiin, että haukien elohopeapitoisuudet vertailualueella Nuasjärvessä olivat korkeammat kuin Kajaaninjoessa ja ahvenen pitoisuudet puolestaan korkeammat Kajaaninjoessa, eikä näin ollen tuloksissa ole osoitettavissa merkitsevää eroa Kajaaninjoen ja Nuasjärven välillä. Nuasjärvestä pyydettyjen haukien (5 kpl) paino oli keskimäärin 1210 g ja Kajaaninjoesta pyydettyjen 640 g. Kalojen elohopeapitoisuus korreloi selvästi kalojen koon ja iän suhteen, mikä tekee selvityksessä esitetyn johtopäätöksen tältä osin kyseenalaiseksi.

Kajaaninjoen ahventen elohopeapitoisuuksien seuranta koskeva määräys on tarpeen sen seuraamiseksi, aiheutuuko pohjalietteestä edelleen sellaista ravintoketjussa kulkeutuvaa elohopeapäästöä, joka vaikuttaa Kajaaninjoen kalojen elohopeapitoisuuksiin. Tämä tarkkailu voidaan lopettaa, mikäli ahventen elohopeapitoisuuksien voidaan todeta pysyneen samalla tasolla tai alentuneen. Päästöjen vaikutusten todentamiseksi tutkittavia ahvenia on pyydyttävä pohjalietteen vaikutusalueen yläpuoliselta Kajaaninjoesta.

Tarkkailuista saatujen tietojen perusteella Oulujärvessä aiheutuvat haitat ovat jo pienentyneet tasolle, jossa muu kalataloustarkkailu ei enää ole luvanhaltijan toimesta tarpeen.

Kutualueen menetyksen korvaaminen ja kalatalousmaksun poistaminen

Toiminnan vesiin johdettujen päästöjen ja osin jäteveden mukana Kajaaninjokeen kulkeutuneen lietteen aiheuttaman kuormituksen vaikutukset alueen kalastolle ja kalastukselle ovat vähentyneet ajan kuluessa. Tarkkailuista saatujen tietojen perusteella Oulujärvessä aiheutuvat haitat ovat jo pienentyneet tasolle, jossa kalataloudellinen kompensatio ei enää ole luvanhaltijan toimesta tarpeen.

Kajaaninjoen alaosan kalataloudelliset haitat sen sijaan jatkuvat jossain määrin edelleen, eikä alueen kalasto todennäköisesti tule koskaan palaamaan ennen kuormitusta vallinneeseen tilanteeseen. Aiheutuva haitta ei johdu enää toiminnan päästöistä vaan pohjaan kertyneen lietteen aiheuttamasta kutualuemenetyksestä.

Hakija on teettänyt arvion Kajaaninjoen pohjaan jääneen lietteen kutu-
aluemenetyksinä aiheutuvasta kalataloudellisesta haitasta. Selvityk-
sessä on lähdetty siitä, että kutualuemenetyksiä aiheutuu koko 170 ha:n
alueelle, joka on vanhojen syvyystietojen perusteella arvioitu siian kutu-
alueeksi soveltuvaksi. Kutualuemenetyksestä aiheutuvaksi vuotuiseksi
haitaksi on tämän alueen osalta arvioitu 510 €. Aluehallintovirasto hyväk-
syy selvityksen haitan suuruuden laskentaperusteet. Kun vuotuinen
haitta muutetaan kertakaikkiseksi korvaukseksi, olisi sen suuruus $510 \text{ €} \times 20 = 10\,200 \text{ €}$.

Mainitusta haitta-alueesta on karttatarkastelun perusteella Paltaniemen-
Jormuan osakaskunnan vesialuetta 147 ha ja Kajaanin kaupungin hallin-
nassa olevaa vesialuetta 23 ha.

Kutualuemenetyksestä johtuva haitta voitaisiin edelleen ehkäistä kalata-
lousmaksulla. Kyseessä ei kuitenkaan ole aktiivisesta toiminnasta johtu-
vista päästöistä aiheutuvien haittojen ehkäiseminen. Kutualuemenetyk-
set ovat pysyvä haitta, joka aiheutuu päästöjen seurauksena pohjaan ker-
rostuneesta lietteestä ja siitä johtuvasta joen pohjarakenteen muutok-
sista. Tällaisen muista kuin päästöistä aiheutuvan pysyvän haitan ehkäi-
seminen vuosittaisella kalatalousmaksulla ei ole perusteltua. Näin ollen
haitta määrätään korvattavaksi kertakaikkisella korvauksella vesialueen
omistajille.

Kun kutualuemenetys on tällä päätöksellä määrätty kertakaikkisesti kor-
vattavaksi, ei kalatalousmaksun määrääminen Kajaaninjoen osaltakaan
ole enää tarpeen.

Koska vuoden 2016 kalatalousmaksu on jo maksettu ja sillä voidaan eh-
käistä korvattavaksi määrätty haitat vuoden 2016 osalta, on korvaus
määrätty maksettavaksi vuoden 2017 tammikuun loppuun mennessä.

VASTAUS YKSILÖITYIHIN VAATIMUKSIIN

Lausunnoissa ja muistutuksissa esitetyt vaatimukset on otettu huomioon
päätöksestä ja sen perusteluista ilmenevästi.

PÄÄTÖKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

Päätös on täytäntöönpanokelpoinen sen saatua lainvoiman.

SOVELLETUT SÄÄNNÖKSET

Ympäristönsuojelulaki 62 §, 90 § ja 125 §

Vesilaki 13 luku 16 § 1 ja 3 momentti ja 17 § 4 momentti

Laki ympäristövahinkojen korvaamisesta (737/1994) 1 §, 3–5 § ja 7 §

KÄSITTELYMAKSU

Ratkaisu

Lupa-asian käsittelymaksu on 4 400 euroa.

Lasku lähetetään Teille erikseen Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskuksesta Joensuusta.

Perustelut

Maksun määrittämisessä sovelletaan asian vireilletuloajankohtana voimassa ollutta maksuasetusta.

Kysymyksessä on ympäristölupa-asia jonka lupamaksu peritään alla mainitun valtioneuvoston asetuksen 1092/2013 mukaisesti asian vaatiman työmäärän perusteella (55 euroa/h). Asiaan käytetty työ määrä on ollut 80 tuntia.

Oikeusohje

Valtioneuvoston asetus aluehallintoviraston maksuista vuosina 2014 ja 2015 (1092/2013)

Valtioneuvoston asetus aluehallintoviraston maksuista vuonna 2016 (1524/2015) 8 §

PÄÄTÖKSESTÄ TIEDOTTAMINEN

Päätös

Hakija

Jäljennös päätöksestä

Kajaanin kaupunki

Kajaanin kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen

Kajaanin kaupungin terveydensuojeluviranomainen

Kainuun ELY-keskus, ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue (sähköpostitse)

Lapin ELY-keskus, Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut (sähköpostitse)

Suomen ympäristökeskus (sähköpostitse)

Ilmoitus päätöksestä

Asianosaiset

Ilmoittaminen ilmoitustauluilla ja lehdessä

Tieto päätöksen antamisesta julkaistaan Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ilmoitustaululla ja päätöksestä kuulutetaan Kajaanin kaupungin virallisella ilmoitustaululla.

Päätös julkaistaan internetissä aluehallintoviraston Lupa-Tietopalvelussa.

Kuulutuksesta ilmoitetaan Kainuun Sanomat -nimisessä sanomalehdessä.

MUUTOKSENHAKU

Päätökseen saa hakea muutosta Vaasan hallinto-oikeudelta valittamalla.

Sami Koivula

Mari Murtomaa-Hautala

Asian on ratkaissut ympäristöneuvos Sami Koivula. Asian on esitellyt ympäristöylitarkastaja Mari Murtomaa-Hautala.

Tiedustelut: asian esittelijä, puh. 0295 017 664 tai 0295 017 500.

MM/hh

Liite

Valitusosoitus

VALITUSOSOITUS

Valitusviranomainen	Aluehallintoviraston päätökseen saa hakea valittamalla muutosta Vaasan hallinto-oikeudelta . Asian käsittelystä perittävästä maksusta valitetaan samassa järjestyksessä kuin pääasiasta.												
Valitusaika	Määräaika valituksen tekemiseen on 30 päivää tämän päätöksen antopäivästä sitä määräaikaan lukematta. Valitusaika päättyy 11.7.2016 .												
Valitusoikeus	Päätöksestä voivat valittaa asianosaiset, rekisteröity yhdistys tai säätiö, jonka tarkoituksena on ympäristön-, terveyden- tai luonnonsuojelun taikka asuin-ympäristön viihtyisyyden edistäminen ja jonka toiminta-alueella kysymyksessä olevat ympäristövaikutukset ilmenevät, toiminnan sijaintikunta ja muu kunta, jonka alueella toiminnan ympäristövaikutukset ilmenevät, valtion valvonta-viranomaisen sekä toiminnan sijaintikunnan ja vaikutusalueen kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen ja asiassa yleistä etua valvova viranomaisen. Valitusoikeus on myös saamelaiskäräjillä ja kolttien kyläkokouksella ympäristönsuojelulaissa ja vesilaissa säädetyn mukaisesti.												
Valituksen sisältö	Valituskirjelmässä, joka osoitetaan Vaasan hallinto-oikeudelle, on ilmoitettava - päätös, johon haetaan muutosta - valittajan nimi ja kotikunta - postiosoite ja puhelinnumero ja mahdollinen sähköpostiosoite, joihin asiaa koskevat ilmoitukset valittajalle voidaan toimittaa (mikäli yhteystiedot muuttuvat, on niistä ilmoitettava Vaasan hallinto-oikeudelle, PL 204, 65101 Vaasa, sähköposti vaasa.hao@oikeus.fi) - miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta - mitä muutoksia päätökseen vaaditaan tehtäväksi - perusteet, joilla muutosta vaaditaan - valittajan, laillisen edustajan tai asiamiehen allekirjoitus, ellei valituskirjelmää toimiteta sähköisesti (faksilla tai sähköpostilla)												
Valituksen liitteet	Valituskirjelmään on liitettävä - asiakirjat, joihin valittaja vetoaa vaatimuksensa tueksi, jollei niitä ole jo aikaisemmin toimitettu viranomaiselle - mahdollisen asiamiehen valtakirja tai toimitettaessa valitus sähköisesti selvitys asiamiehen toimivallasta												
Valituksen toimittaminen	Valituskirjelmä liitteineen on toimitettava Vaasan hallinto-oikeuteen. Valituskirjelmän on oltava perillä määräajan viimeisenä päivänä ennen virka-ajan päättymistä. Valituskirjelmä liitteineen voidaan lähettää myös faksina tai sähköpostilla, jolloin valituskirjelmän on oltava toimitettu niin, että se on käytettävissä vastaanottolaitteessa tai tietojärjestelmässä määräajan viimeisenä päivänä ennen virka-ajan päättymistä.												
Vaasan hallinto-oikeuden kirjaamon yhteystiedot	<table> <tr> <td>käyntiosoite:</td><td>Korsholmanpuistikko 43, 4. krs</td></tr> <tr> <td>postiosoite:</td><td>PL 204, 65101 Vaasa</td></tr> <tr> <td>puhelin:</td><td>029 56 42780</td></tr> <tr> <td>faksi:</td><td>029 56 42760</td></tr> <tr> <td>sähköposti:</td><td>vaasa.hao@oikeus.fi</td></tr> <tr> <td>aukioloaika:</td><td>klo 8–16.15</td></tr> </table>	käyntiosoite:	Korsholmanpuistikko 43, 4. krs	postiosoite:	PL 204, 65101 Vaasa	puhelin:	029 56 42780	faksi:	029 56 42760	sähköposti:	vaasa.hao@oikeus.fi	aukioloaika:	klo 8–16.15
käyntiosoite:	Korsholmanpuistikko 43, 4. krs												
postiosoite:	PL 204, 65101 Vaasa												
puhelin:	029 56 42780												
faksi:	029 56 42760												
sähköposti:	vaasa.hao@oikeus.fi												
aukioloaika:	klo 8–16.15												
Oikeudenkäyntimaksu	Vaasan hallinto-oikeudessa valituksen käsittelystä perittävä oikeudenkäyntimaksu on 250 euroa. Mikäli hallinto-oikeus muuttaa valituksenalaista päätöstä muutoksenhakijan eduksi, oikeudenkäyntimaksua ei peritä. Maksua ei myöskään peritä eräissä asiaryhmissä eikä myöskään mikäli asianosainen on muualla laissa vapautettu maksusta. Maksuvelvollinen on vireillepanija ja maksu on valituskirjelmäkohtainen.												